

tae et limitatae, ex finitis autem et limitatis infinitum exurgere nequit; tertio quia earum non existentia nullam contradictionem involvit: denique quia sunt mutabiles, et mutabilitas cum absoluta essendi necessitate nequit componi; ergo falsis innititur principiis systema Spinosae.

Neque dicat Spinosae: mutatio modificationum non mutat substantiam; ergo non pugnat cum ejus existendi necessitate. Etenim concedimus, quod mutatio modificationum non destruat substantiam: negamus autem, quod non inducat diversam intrinsecam affectionem, sive existendi modum, ac proinde perficiat. Hoc est, quod pugnat cum absoluta necessitate et infinitate.

34. Sed falsae vel equivocae sunt quoque propositiones, quas ad probandum suum systema adhibet, earumque falsitas apparebit revocando in mente notiones substantiae, accidentis, etc. Unicam tantum necessariam et improproductam existere substantiam: infert ex propositione septima: *Ad naturam substantiae pertinet existere*; et hoc concludit ex propositione sexta: *Una substantia nequit produci ab alia*; tunc enim ejus cognitio penderet a cognitione alterius: hoc autem fieri nequit juxta propositionem tertiam: *Quae res nihil commune inter se habent, earum una alterius causa esse non potest*. Duas porro substantias nihil inter se commune habere, enunciavit in propositione secunda, idque eruit ex definitione substantiae: *Per substantiam, inquit, intelligo id, quod in se est, et per se concipitur, hoc est, id cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debeat*. At distinguatur propositio septima: pertinet existere, etc. vel a se, vel ab alio *conc.* tantum a se, *nego*. Deinde sexta propositio negetur, et ratio addita distinguatur: penderet a cognitione alterius, ut causae, *conc.* ut subjecti inhaesionis, *nego*: et contraria ratione distinguendo definitionem substantiae, reliqua sophismata per se corrueunt. Videantur hac de re Gerdil (1), Bergier (2) aliique.

35. Neque majorem vim habet quod additur, scilicet, neque ejusdem, neque diversi attributi posse esse plures substantias: si enim essent ejusdem, forent una eademque substantia; si diversi, ergo vel essentialiter diversi, et tollitur

(1) *Dissertazione della esistenza di Dio: etc.* § 2. Oper. edition. Rom. tom. II.

(2) *Traité de la vraie Relig.* Oeuvres complètes, t. II. ch. 5, édit. Paris 1830.

conceptus substantiae; vel accidentaliter, et remanet identitas et unitas substantiae.

Resp. *Nego ant. Dist. probation.* erunt una eademque substantia, genere vel specie, *trans.* una individualiter, *nego*. Distingue et illud: remanet identitas et unitas substantiae, generica, vel specifica, *trans.* individualis, *nego*. Tota difficultas consistit in confusione identitatis et diversitatis, cum, ut patet ex supra dictis, ens sive substantia necessaria et infinita supereminenti ratione suum *esse* complectatur, nihil commune habet cum *esse* entium contingentium finito et defectibili; unde saltem duae substantiae diversae admittendae sunt, increata scilicet et creata: non enim unum idemque sunt existere *per se* sive *in se*, et *a se*, vel *ab alio* [1].

Praeterea, nonne lapis et brutum genere diversa, brutum vero et homo, qui specie differunt, adhuc *per se* existunt? Diversitas igitur generica vel specifica non tollit conceptum substantiae, diversitas autem notarum individuantium sufficienter indicat distinctionem numericam substantiarum. Sic in Petro, e. g. et Paulo possunt esse proprietates contradictoriae; ergo sunt revera duae substantiae, numero saltem distinctae.

ARTICULUS II.

DE IMMUTABILITATE, ET AETERNITATE DEI.

36. Praeter Stoicos et Spinosam superiores refutatos, illi etiam immutabilitatem Deo denegant, qui operationes ejus *ad extra* ita apprehendunt, ac si pro diversitate objectorum mutarentur. Sociniani quoque, licet non naturae, saltem decretorum Dei mutationem aliquam admittere volunt, quod tamen in idem recidit. Aeternitatis divinae hostes sunt ii, qui eam cum tempore confundunt, aut saltem cum successione posse componi arbitrantur. De componenda tamen immutabilitate Dei cum ejus libertate nunc non loquimur: de hoc enim in particulari fiet sermo alio in loco. Porro non quamcumque, sed *absolutam* immutabilitatem Deo vindicamus (2).

(1) Confer dicta in *Ontologia*. Artic. 5. n° 46.

(2) Sicut identitas, ut vidimus (*Ontol.* art. 4, n° 32), ita et immutabilitas triplex solet distinguui; scilicet *metaphysica* et abso-

PROPOSITIO I.

Deus est ens natura sua absolute immutabile.

37. Mutatur quod non remanet semper idem; non remanet idem, quod sibi amplius substitui nequit, quia ab extrinseco vel intrinseco ita afficitur, vel affici potest, ut modo hac modo illa ratione, a prima diversa se habeat. Deus autem cum sit ens a se et independens, in primis nihil sibi extrinsecus potest admittere, quod in ipsum quoquomodo agat, diversaque ratione afficiat. Deinde existit necessitate naturae suae; igitur non transivit de *non-esse* ad *esse*, neque sibi ipsi existentiam tribuit, quam antea non habebat; ergo essentia, natura et existentia ejus semper eadem est, et fuit. Est in se ens actu infinitum; ergo incapax augmenti vel decrementi, tam in natura quam in attributis eadem infinitate gaudentibus. Est ens summe perfectum; ergo multipliciter actuum cum successione et transitu de potentia ad actum in suis operationibus excludit, cum melius sit unico quam pluribus actibus idem apprehendere, melius omnia actu habere simulque omnia complecti, quam successive, atque acquirendo per gradus illud quod prius non habebatur. Tandem quidquid in Deo est, debet realiter esse identificatum cum ejus natura; ergo omnes actus ejus sunt ipse Deus, ac proinde eadem necessitate essendi gaudent, ac ipse; ergo eadem immutabilitate; ergo Deus tum in natura, essentia, et existentia sua, tum in suis operationibus nec ab extrinseco nec ab intrinseco aliter afficitur, vel affici potest, ac prius fuerit; ergo est ens natura sua absolute immutabile. Haec autem absoluta immutabilitas, quamvis

luta, quae omnem variationem et diversitatem status ab ente excludit; simpliciter *physica*, quae nullam mutationem ac variationem sensibilem seu *ad sensum* involvit, et *moralis*, qua tantum in hominum aestimatione ens pro immutabili sive potius pro immutato habetur. Porro, quia mutatio in ente potest accidere, vel ex parte physicae essentiae ac naturae, vel attributorum, accidentalium proprietatum, actuum et relationum intrinsecarum, hinc absoluta immutabilitas quoad haec omnia spectanda est. Mutatio autem relationum mere extrinsecarum, uti e. g. esse ad dexteram vel sinistram, superius vel inferius, etc. aut quae se tenet ex parte termini mere extrinseci, naturam aut operationem entis nequaquam reddit mutabilem.

negativo termino exprimatur, cum ex absoluta essendi necessitate, et ex summa perfectione divinae naturae dimanet, est quid in se, atque *in concreto*, vel maxime positivum ac reale.

Probationes porro superiores possunt ulterius confirmari hoc generali, licet indeterminato, argumento: quaevis mutatio fit vel in melius vel in deterius vel in aequali; non enim inter haec tria datur aliquod medium; Deus autem nequit mutari in melius, quia antea non fuisset perfectus; neque in deterius, quia desineret esse perfectus; nec denique in aliquid aequale, quia summe perfecto et infinito nihil datur, aut potest dari aequale.

38. - In operationibus tamen divinis *ad extra*, seu quae respiciunt objectum externum, duo probe distinguenda sunt; actio nempe in se seu *entitative* spectata, et relate ad terminum seu *terminative*: primo sensu accepta identificatur cum natura divina, ideoque est absolute immutabilis; altero vero relationem mere extrinsecam dicit, ideoque sequitur ipsius termini variationem. Hinc solvuntur difficultates, si quis ex mutatione objectorum externorum argueret intellectus et voluntatis divinae mutabilitatem. Sic, e. g. in creatione mutatio se tenuit solum ex parte *termini*, dum mundus de *non-esse* transit ad *esse*, novamque dumtaxat extrinsecam denominationem *creatoris* Deo attulit, dum interim actus volitionis, ut res existerent, et cognitionis earum existentiae, *entitative* accepti, semper eadem ratione in Deo fuerunt. Similiter dum eundem hominem, ut justum amare, ut peccatorum deinceps aversari dicitur, eodem actu *entitative* sumpto, a tota aeternitate et amat et aversatur, pro differentia temporis et qualitates ipsius termini seu objecti quod mutatur. Idem quoque dicendum, quando ex parte objecti conditio mutabilis deprehenditur; tunc pro una differentia temporis objecti ipsius videt illud sub conditione nondum expleta, pro altera eodem *entitative* actu videt sub conditione, ut ajunt, jam purificata.

PROPOSITIO II.

*Deus est aeternus, ejusque aeternitas, omnem successionem exclu-
dens, differt omnino a tempore, cujus conceptus non est forma
seu intuitus a priori sensus nostri interni.*

39. *Aeternitatis* notionem antevertit notio *durationis*, quae est *continuata entis existentia*. *Durationis* ideam efformamus, dum subjectum aliquod eadem ratione permanere, modis ejus vel relationibus sibi invicem succedentibus, deprehendimus. *Durationem* metimur motu aequabili alicujus corporis, seu potius spatio ab aequabili motu percurso, ut patet in mensuris naturalibus et artefactis. Et en notio *temporis*, scilicet: *Coexistentia partium durationis successivae aequabiliter fluentium*; quam nonnulli, forte non satis recte, per *ordinem plurium in serie continua sibi succedentium*, definiunt; quasi nempe tempus foret tantum idea nullam realem entium permanentiam supponens, eamque dumtaxat metiens. Cum vero mensura debeat esse homogena quantitati metiendae, *durationem* metiendo ejus partem aliquam pro unitate sumimus, et juxta hanc quaesitae *durationis* magnitudinem determinamus; est ergo tempus in concreto: *Aggregatum aequabilium partium durationis successivae*. Hae partes possunt dici tempuscula; non vero instantia indivisibilia, secus *durationem* successivam physice continuam non exhiberent. Apprime itaque distinguendum, aliud esse tempus in se, aliud modus illud apprehendendi vel metiendi. Idem quoque dicendum est de partibus *aevi*, si quis *aevum* subtiliter a tempore distinguat. Quaevis itaque *duratio* successiva, cum ex sui natura augeri et minui valeat, nequit esse actu infinita (1). Porro generalis

(1) *Duratio* successiva, physice continua, est quantitas; nequit igitur coalescere ex non-quantitatibus, qualia essent tempuscula seu instantia omnimode indivisibilia ac simplicia. Prima itaque elementa temporis seu *durationis* successivae, debent et concipi tamquam exiguae quaedam *durationes*, seu tempuscula mathematicae continua, et physice indivisibilia. In *aevo* seu *duratione* successive, habente quidem initium, sed non habitura finem, qualis est propria nostrarum animarum a corpore separatarum, utpote immortalium, adest quoque realis distinctio partium, sicut in tempore, unde et de earum primis elementis seu tempusculis idem est

iste physici seu realis temporis conceptus, facile ad tempus quoddam ideale transfertur, si reali et successivae continuationi existentiae rerum, terminos quosdam ideales et idealiter successivos substituas.

40. Instituta autem analysis *durationis* successivae sufficienter ostendit conceptum hunc, utpote universalem exhibentem nempe pluribus communem relationem, esse opus nostrae rationis habens fundamentum in reali ac successiva existentiae objectorum continuatione; ita ut, si omnem ac proinde etiam idearum mentis nostrae continuatam existentiam et successionem excludas, omnino pereat physici temporis conceptus: praesertim quod, sicut illud apprehendimus, aequabilitatem quamdam mensurae ab objectis externis mutuata, necessario involvat. Non est igitur notio temporis *forma sensibilitatis*, seu *intuitus sensus nostri interni a priori*, subjectivus dumtaxat, ac omnino independens ab externis objectis, vel internis affectionum animi vicissitudinibus, sicut vellent Kant (1), Krug, Gerlache, alique.

Id ulterius etiam probatur in primis positive. Nostrum ego ejusque directam conscientiam, et plurimas alias res externas, nisi referantur ad aliquid successivis mutationibus obnoxium, necessario percipimus velut quid permanens; possumus mentem nostram in aliquo conceptu immobiliter defixam tenere; conceptum temporis idealis a conceptu temporis physici distinguimus; quae omnia forent impossibilia, si tempus esset *forma* seu *intuitus a priori sensus nostri interni*. Animus nempe se ipsum sentiens, est certe subjectum omnium nostrarum perceptionum, ac proinde omnibus illis eandem formam continuae successionis tribuere, juxta illud scholarum effatum: *Quidquid recipitur, per*

ferendum judicium. Verum quia sublata rerum materialium ac sensibilibus successione, *ad sensum* aequabili, et transeundo ad sola entia contingentia mere spiritualia, ut sunt animae nostrae et angeli, eorum successiva duratio non nisi per successionem idearum, quae certe aequabiliter sive invicem non succedunt, seu non fluunt, concipi posset ac deberet, hinc *aevum* a praesenti *tempore* nostro in hoc quoque differt, quod careat aequabili mensura *durationis*. Unde colliges, tempori seu potius *durationi* successivae in genere, non esse ratione sui essentialem aequabilitatem mensurae, cum ejus continuatio adhuc sufficienter signetur partium etiam inaequalium distinctione.

(1) *Critic. ration. pur.*, part. 1. sect. 1. §§ 4. 5. 6.

modum recipientis recipitur. Atque haec postrema animadversio ostendit quoque, in hypothesi adversariorum ipsum temporis conceptum ejusque applicationem ad vicissitudines objectorum reddi impossibilem, cum utrumque *essentialiter* et *ratione sui* involvat simultaneam seu comitantem apprehensionem alicujus permanentis, ad quod termini successionis seu vicissitudines relationem dicunt: *nihili* namque sicut nulla successio, ita nulla est successiva duratio.

41. Probatur deinde negative, ostendendo scilicet nullius ponderis esse rationes quibus Kant in sua *Aesthetica* transcendentali hoc commentum nititur adstruere. Etenim falsum est, quod praescindendo a subjectiva nostra sensibilitate et visione interna nostri *ego*, tempus omnino periret, aut quod ejus conceptus adhuc remaneret, sublata omni phaenomenorum successione, quodque talis intuitus sit fundamentum omnis objectivae successionis, et existentiae hujus alteriusve rei eodem aut diverso tempore. Nam realis ac successiva continuatio existentiae objectorum, exclusa etiam nostra sensibilitate, *per se* cujuscumque intelligentiae conceptum temporis efformandi posset suppeditare fundamentum, et hac reali objectorum successione sublata non nisi ideales et possibiles successionis termini superessent. Adde, quod non *internus* mentis *intuitus* constituat successiones rerum, illasque in simultaneo aut successivo tempore collocet, sed ab illis in hac apprehensione mens ipsa dependeat. Quod vero temporis conceptus non nisi unam illius dimensionem necessario supponat, nec possint esse diversa tempora nisi successiva, id non indicat omnimodam illius independentiam a fundamento objective reali, sed oritur ex natura ac possibilitate ipsa continuatae successionis, quae physice sumpta, reales et non ideales tantum terminos seu partes ex quibus coalescit, involvit; et tam physice quam metaphysice et mathematice spectata, nec est, nec potest esse aliquid actu infinitum, sicut supponit adversarius (1).

(1) Ex nuper dictis de conceptu temporis, et [*Ontol.* art. 4. n. 39. et 40.] de conceptu spatii. duae *formae subjectivae* et a priori *nostrae sensibilitatis*, a Kant statutae, evanescent. Quae vero contra illum huc et illuc in superioribus adnotavimus, ordinata fuerunt ad duodecim, in quatuor classes distributas, *categorias* seu *formas subjectivas et a priori nostrae rationalitatis* prorsus respuendas. Et sane, categoriarum classes sunt sequentes: 1., seu *quantitatis* (unitas, multitudo, et universali-

42. Si modum consideres quo abstracta durationis notio acquiritur, eam deprehendes includere successionem, non

tas); 2., seu *qualitatis* (realitas, negatio, et limitatio); 3., seu *relationis* (substantia et accidens. causa et effectus, earumque mutuae dependentiae fundamentum sive commercium); 4., seu *modalitatis* (possibilitas, existentia, necessitas. hisque opposita) Itaque earum primam classem ex disputatis in *Ontologia*, art. 4. n. 42., et art. 1. n. 9. nec non ex dictis in *Logica*, part. 2. art. 4. n. 50; alteram ex *Ontol.* art. 2. n. 13. et art. 5. n. 45.; tertiam ex *Ontol.* art. 3. nn. 23. 25.; art. 1. n. 9. et art. 6. nn. 54. et 55; postremam ex *Ontol.* art. 2. nn. 12 et 13; art. 1. n. 9. et art. 5. n. 46. evidenter de falsitate argues, quasi nempe omnes isti conceptus nullum objectivae realitatis fundamentum haberent. His vero si jungas arbitrarias ac plane dogmaticas. Kantii suppositiones tum de reali distinctione inter *formale* et *materiale* seu *objectivum* omnium cognitionum nostrarum, ac si hoc non posset haberi nisi ab extrinseca experientia, tum de distinctione possibilitatis *logicae*, seu idealis, a possibilitate *objective reali*, quae juxta Kant deberet semper habere respectum ad principia experientiae possibilis et si addas animadversionem superius (*Ontol.* art. 1. n. 9. in fine) jam factam ad primum et praecipuum fundamentum *criticae rationis purae*, facile colliges, totum hoc systema, utpote falsis innixum principiis, funditus ruere. Hinc falsitate fundamenti et principiorum hujus doctrinae detecta, non morabimur ulterius in refellendis iis, quae Kant inde eruit ac congerit contra objectivam realitatem cognitionum circa Deum, animae spiritualitatem, et immortalitatem, ac mundi originem, quibus utpote objectis omnem experientiam transcendentibus, nequit juxta ipsum ratio theoretica *categorias* seu *formas a priori*, cum objectiva realitate aptare, estque relate ad haec in perpetua secum ipsa pugna seu antinomia, includente theses ac antitheses contradictorias, ejusque conceptus sunt nihilum *negativum*: quod profecto purum Scepticismum redolet. Quoniam autem et ipsa cognitio experimentalium objectorum, cum haec non nisi per subjectivas formas a nobis apprehendantur et qualia *in se* sunt, ut centies repetit Kant, relate ad nos aequent zero, sintque ad categoriam *nihili* revocanda: hoc systema ad merum reducitur Idealismum, cujus notam, sicut et Dogmaticismi, Rationalismi, Materialismi, Scepticismi, ac Empirismi, irrito conatu Kant ejusque asseclae obscurissimis eorum commentis effugere satagunt. Namque, ut recte advertit Degerand (*Histoire des system. des Philosoph.* tom. III. chap. 13.): *Modus quem elegit (Kant) declinandi ac evertendi omnia haec systemata, ille est; ut singulis eorum successive adhaereat; modus vero eadem systemata, quorum errores turpiter philosophiam*

aliter enim continuatam rei existentiam imaginamur, nisi esse, et iterum esse, et iterum esse, etc. sive prius et posterius distinguendo. Sed quaeritur, utrum detur duratio non successiva? Si ratio et non imaginatio consulatur, ait Baldinotti (1), evidens erit dari huiusmodi durationem, eamque esse ipsam aeternitatem, *durationem nempe actu infinitam sine successione*. Ut hoc intelligatur, observandum est cum eodem auctore, durationem in concreto acceptam non distinguui ab ipsa rei existentia, ac proinde debere esse ejusdem naturae cum ipsa: si negas; posita existentia, res non durarent; aliud ens ponendum foret, in quo existerent, et in quo durarent; quod ducit ad absurdum.

Hoc posito, sic probatur assertum. Si aliquid existit in tempore seu duratione successiva, debet aliquid semper extitisse; si enim nihil semper fuisset, etiam nunc nihil esset: illud autem semper existens existet necessitate suae naturae, ejusque existentia continuata constituet ejus durationem. Jam vero necessitas essendi omnem successionem et mutationem ab entis natura et existentia excludit; ergo ejus duratio est absque successione: siquidem necessario debet esse actu infinita; prius et posterius non habens; alioquin haberet

maculant, conciliandi, ille est, ut singulis eorum ac simul completam atque certam victoriam polliceatur. Quin autem indiget rectam methodum omnium systematum vitiosa extrema vitandi, omnes adhibet ambages ad eadem vitiosa extrema in suo systemate collocanda. Verbo, modus ab ipso electus omnes effugiendi errores, hic est, ut omnes admittat contradictiones.

Praeterea Formalismus iste transcendentalis, seu methodus ita philosophandi, motivum seu occasionem suae originis indignam homine prudente et equae mentis agnoscit. Nam propter animi dejectionem ob praereptam sibi ab aemulo Mendelsohnio palmam praemiumque determinatum a Berolinensi Academia pro meliori specimine circa firmitatem principiorum Metaphysicae, recessit a communi philosophandi ratione qua imbutus fuerat, et per improbum plurium aonorum laborem, in hoc obscuritatum baratrum se coniecit, quemadmodum videre est in praeviiis Mantovani et Villersii animadversionibus ad opera Kantii. Est insuper haec methodus communi cogitandi et veritatem quaerendi modo prorsus contranaturalis, dum non ab objecto reali ad mentis imaginem, ab hac ad typum originarium (qui tamen communiter non datur), ac demum ad intellectualem conceptum fit progressus, sed ordine inverso mens nostra etiam invita cogitur incedere.

(1) *Metaph. gener. cap. 10. §. 743. et seqq.*

initium: debet esse simplex; nam si ex instantibus finitis componeretur, infinita non foret. Cum itaque metaphysice certum sit, existere ens necessarium, infinite perfectum et immutabile, eadem quoque certitudine constat ejus durationem esse infinitam absque successione, principio et fine carentem; ergo datur infinita duratio seu aeternitas, et est attributum entis necessarii, seu Dei. Deus igitur aeternus est, quamvis nos ejus aeternitatem sicut et infinitatem comprehendere non valeamus, scimus tamen quod sit, et inadaequate saltem quid sit.

Ex his etiam eruitur, recte a Boëtio aeternitatem definiri quod sit: *Interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio*. Dicitur *perfecta possessio*, quia omnem deficientiam excludit; *tota simul*, quia, utpote simplex, nullam partitionem admittit; *vitae*, quia est attributum entis summe perfecti, cujus natura est ipsa actualitas seu vita; *interminabilis*, quia infinita, principio et fine carens.

43. Hinc duratio aeterna non coalescit ex infinita multiplicatione temporis, ut Loke visum fuit (1). In ipsa non habetur *prius* et *posterius*, licet nos limitationi mentis nostrae et imaginationi consulendo, dum in abstracto de ipsa loquimur, prioritatem et posterioritatem *signi*, partem *ante* et *post*, instar temporis, distinguamus; sicut fecit et Plato in Timaeo dum ait: *Tempus est imago mobilis immobilis aeternitatis*. Simili rationi a vero distat, quod ait Tullius (2), et repetit deinde Loke: *Tempus est pars quaedam aeternitatis, cum alicujus annui, menstrui, diurni, nocturnive spatii certa significatione*. Unde inferes, posse quidem concipi tempus seu successivam rerum durationem coexistere aeternitati, minime autem quibusdam ejus limitibus intercipi.

Statuta aeternitatis notio pugaans non est ex eo, quod sit duratio et simul non-successiva. Istud enim non est durare et non durare, quod foret contradictorium; sed respicit tantum modum durationis non successivum, quem quidem imaginari non valemus, at et esse et debere esse intelligimus et probamus. Hinc patet, durationem spectandam esse tamquam genus, species durationis successivae et non-successivae sub se continens, quo supposito difficultas per se evanescit.

44. Dices: ergo aeternitas nec concipitur, nec potest concipi; ergo nihil est.

Resp. *Dist. ant non concipitur*, quatenus nec imaginari

(1) *Sur l'entendem. hum. 1. 2. ch. 14. § 27.*

(2) *De invent, lib. 1. cap. 20.*

valeat, nec adaequate percipi, *conc.* quatenus non intelligitur quid sit et esse debeat, *nego.*

Neque, ut Loke contendit, notio aeternitatis universim negans est; siquidem, ut alias vidimus (1), *simplicis et infiniti* notiones non sunt mere negativae; ergo neque notio aeternitatis, quae in ipsis fundatur. Ex eo autem, quod dicatur principium seu initium non habere, non sequitur, ut vult Loke, ejus conceptum auferri. Nam, ut ait Baldinotti (2), negando principium rei *perennitas* asseritur, quae ut est aeterna, utique non comprehenditur, exhibet tamen quiddam *eminenter* positivum, scilicet id quod nunquam deficit, nec erit defecturum (3).

(1) *Ontolog.* art. 4. n°. 41 artic, 3. n°. 44.

(2) *Loc.* proxime cit.

(3) Duratio, id est, continuatio divinae existentiae initio et fine carens, seu *perennitas* ejus *esse* omnem *successionem* excludens, *supereminenti* realitate gaudet, estque in se aliquid vel maxime positivum, utpote realiter identificatum cum ipsa divina natura, quae est plenitudo omnis realitatis et merum *esse*. Id vero inde quoque colligitur, cum sit a parte sui simplex, indivisibilis ac tota simul, quod omnibus differentiis temporum, praeterito, praesenti et futuro tota simul atque eodem invariabili modo respondeat, ceu eminenter aequivaleat, sitque semper in se eadem, ac pro nobis instans actuale, seu simpliciter *esse*. Nos autem et caetera entia temporis seu successivae durationi subjecta, actu non fruimur duratione nisi per partes, id est, exiguo et unico instanti praesenti: quodvis namque instans praeteritum jam non est, quia praeteriit, futurum nondum est, quia nondum advenit, et potest non advenire; ergo solum ens aeternum, sicut plenitudine realitatis actualis ita et durationis, semper actu fruatur, quia semper actu et indivisibili ratione *est*. Hinc potest confirmari incongrua ratio [indicata in nota n°. 39.] concipiendi prima elementa temporis seu durationis successivae, tamquam instantia absolute simplicia, omnem continuationem existentiae excludentia: si enim hoc semel concedatur, potest quis statim et facile inferre, nos de permanentia existentiae nostrae nunquam certos esse, neque illa frui aliquatenus posse; instans namque praesens durationis, utpote indivisibile ac simplex, rapidissime transit et nunquam sisti potest, labiturque cum quavis instabili cogitatione: instantia vero praeterita et futura idem sunt ac si non essent pro nobis.

ARTICULUS III.

DE SIMPLICITATE SPIRITUALITATE ET IMMENSITATE DEI.

45. Duae hae quaestiones videntur ad invicem oppositae, ideoque eas simul jungimus, ut apprensus oppositio facilius evanescat. Praeter pantheismum jam refutatum, adversatur etiam simplicitati Dei error eorum qui corpus humanum Deo tribuebant, omniumque idololatrarum res materiales creatas tamquam deos venerantium. Contra hos itaque ostendemus, naturam divinam non solum excludere compositionem physicam, sed etiam metaphysicam et logicam, ac esse mere spiritualem. Immensitatem Deo denegarunt Platonici, qui intra sphaeram quamdam igneam ipsum commorari existimarunt: alii, qui coelum dumtaxat ipsi pro sede constituebant: ii tandem, qui Deum corporeum finxerunt, indirecte saltem immensitatem inficiati sunt. Singularis vero hac in re fuit Manichaeorum error, de quibus S. Augustinus in suis epistolis disserit (1).

PROPOSITIO I.

Deus est ens natura sua simplicissimum et spirituale.

46. Necessitas essendi et summa perfectio pugnat evidenter cum compositione ex partibus realiter distinctis. Enimvero compositio est relatio partibus componentibus extrinseca; necessitas essendi est intrinseca enti a se. Quod realiter

(1) Manichaei propter absurdum eorum commentum de duobus primis rerum principiis, bono scilicet et malo, circa immensitatem quoque divinae naturae turpissime errarunt. Nam duo haec eorum principia, ne ad invicem contaminarentur, simul indefinita ratione quaquaersus sese porrigere vel diffundere non poterant, unde pro uno eorum regio lucis, pro altero regio tenebrarum deputata fuit; et ne pariter limites ipsarum regionum indeterminate protenderentur, quamlibet earum quadro condensam arbitrati sunt; nec tamen quadro undique condense, sed ad unum latus patente, ut scilicet, bonorum malorumve emanationi aditus non praecluderetur. De his duobus Manichaeorum principiis et eorum hypothesi distinctam quaestionem inferius instituemus.